

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue: 38 – Sayfa / Page: 403-412
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 20.10.2017 Kabul/Accepted: 29.11.2017

**XVI. YÜZYILDA (DOĞU) BAYAZIT'TAN MARAŞ'A GÖÇ
ETTİRİLEN BAYAZITLI AİLESİ VE MARAŞ'TAKİ
FAALİYETLERİ**

***THE BAYAZITLI FAMILY FORCED TO MOVE TO MARAŞ
FROM (DOĞU/EAST) BAYAZIT IN THE 16. TH CENTURY AND
ITS ACITIVITIES***

Yrd. Doç. Dr. Rahmi TEKİN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
rahmitekin65@gmail.com

Öz

Maraş ve havalisinin Zülkadriye Eyaleti olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanmasından (1522) sonra, Cumhuriyet dönemine kadar Maraş'ta iki önemli ailenin etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Zülkadirli ailesi, diğeri ise Bayazıtlı ailesidir. Söz konusu aileler arasındaki rekabet tarih kitaplarına girecek kadar uzun ve bölge için önemli bir olaydır.

Bu çalışmanın konusu, Bayazıtoğulları olması dolayısıyla, bu ailenin Maraş'a nereden geldiği ve bu aileye mensup bazı önemli şahsiyetler hakkında kısa bilgi verdikten sonra, onların Maraş'ta çeşitli zamanlarda kurmuş oldukları vakıflar ve yaptırdıkları hayrî vakıf eserleri incelenecektir.

Kuvvetli olan görüşe göre, Yavuz Sultan Selim İran seferine çıktığı zaman Bayazıt (Doğubeyazıt) Kasabası'ndan bazıları aileleri ile beraber onun ordusuna iltihak etmişlerdir. Bayazıtlı ailesi, Şah İsmail ile Çaldıran'da yapılan muharebede gösterdiği yararlılık sebebiyle, padişahın iltifatına mazhar olmuştur. Aile ardından, Zülkadirli memleketine asker sevkinde faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Tüm bunlardan dolayı, Bayazıt beylerinin ulusu (büyüğü) olan İskender Bey'e, *Çavuşbaşı* ünvanı ile birlikte birçok arazi arpalık olarak verilmek suretiyle Maraş'ta iskân edilmiştir.

Anahtar Kelime: Maraş, Zülkadriye Eyaleti, Bayazıtlı Ailesi, Bayazıtogulları Vakfı.

Abstract

After the joining of the Maras and the airwaves to the Ottoman State as Zülkadriye State (1522), it appears that two important families were influential in Maras until the Republican era. One of these is the Zülkadirli family and the Bayazıtlı family. The competition between both families is long enough to go into history books and is an important factor for the region.

Since the issue is Bayazıtogulları, the foundations they founded at various times in Maraş and the works of charitable foundations they have made will be examined after briefly giving information about where this family came to Maraş and some important personalities.

According to the strong opinion, when Yavuz Sultan Selim came to the Iranian campaign, some of the towns of Bayazıt (Dogubeyazıt) joined with his families to the army of Selim I. They were the masters of the Sultan's compliment because of the usefulness they showed in combat in Shah İsmail and Çaldıran. Later, Zülkadirli made useful services in sending soldiers to his country. For all these reasons, with the title of Çavuşbaşı to Iskender Bey, the almighty of the Bayazıt lords, many lands were given to him as a harp and settled in Maraş.

Keywords: Maraş, Zülkadriye State, Bayazıtlı Family, Bayazıtogulları Foundation.

Giriş

Bayazıtlı ailesinin Maraş'a iskânıyla burada bulunan yerli ailelerden Zülkadirli ailesine karşı bir rekabet vücuda getirilmiş, Maraş'ta Zülkadirli ailesinin nüfuzu kırılmak istenmiştir. Söz konusu rekabet sebebiyle şehrin fakir düştüğü söylenmektedir. Şehrin doğu tarafı Zülkadirli'lere, batı tarafı da Bayazıtlı ailesine ait bulunuyordu. Bayazıtlı ailesinin iskân edildiği bu mahalleye de Çavuşlu Mahallesi denmiştir. Bu mahalle halen aynı adla anılmaktadır (A. Cevdet Paşa, 1991: 122; Atalay, 1339: 57; Darkot, 1988: c.VII, 312; *Maraş İl Yıllığı 1967*: 80; Bayazıt, 1998: 13-14).

Böyle bir mücadelenin taraflarından olan Bayazıtlı ailesi Maraş'ın sosyal ve iktisadi hayatına yapmış olduğu hayır kurumlarıyla katkıda bulunmuştur. Hem Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde hem de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Bayazıtogullarına ait dört adet vakfiye tespit edilmiştir. Söz konusu vakfiyelerden ilki 1027/1618 tarihli İskenderlü Hacı Abdullah Bey'e, ikincisi 1221/1806 tarihli Kalender Paşa'ya, üçüncüsü 1253/1837 tarihli Süleyman Paşa'ya ve dördüncüsü de 1279/1862 tarihli olup Ahmet Paşa'ya aittir.

İskender Bey Oğlu Hacı Abdullah Bey Vakıfları

İskender Bey'in (Bayazıt, 1998: 23-24) vefatı üzerine ailenin reisliği, çalışkan ve namuslu bir zat olmakla tanınmış olan oğlu Hacı Abdullah Bey'e intikal etmiştir. Halkın arasına girerek bizzat çalıştığı ve böylece halka örnek olduğu bildirilmekte olan Hacı Abdullah Bey, Maraş'ta ziraatın ilerlemesine çalışmış, kanallar açmış, yollar yaptırmıştır. Maraş'ta bir süre mütesellimlik de yapmıştır. Bu arada hayrî müesseseler yapmaktan da geri kalmamış; 1027/1618 senesinde Maraş'ta meşhur Bayazıdı Camii'ni yaptırarak buraya birçok emlak ve arazi vakfetmiştir.

Yukarıdaki bilgilere göre Hacı Abdullah Bey, 1027/1618 senesinden sonra vefat etmiştir. Ancak vefat tarihi tam olarak bilinmemektedir. Yaptırdığı Bayazıdı Camii önünde metfundur. Hacı Abdullah Bey'in Numan, İskender, Veli ve Salih adlarında dört oğlu vardır. Bunlardan Salih Bey, Hoca Durdu Mahallesi'ndeki Salihîye Camii'ni, Veli Bey Küçük Çavuşlu Mahallesi'ndeki camiye, İskender Bey de Acemli Mahallesi'nde aynı adla anılan camiye yaptırmıştır (Atalay, 1339: 57-58).

Anadolu Muhasebe Kalemi tarafından tutulan ve Maraş Eyaleti'nde bulunan vakıfların günlük ve aylık giderlerini gösteren 1105/1694 tarihli deftere göre, Bayezidoğulları vakfının o tarihlerde günlük gideri 2,5 akçe, altı aylık gideri ise 450 akçeydi. Yine Hacı Abdullah Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılan Bayazıdı Medresesi'nin gideri ise günlük 4, altı aylık 720 akçe olarak tespit edilmiştir (BOA, MAD: nr, 4983, 4).

Hacı Abdullah Bey'in Maraş'taki akar ve hayrâtını gösteren vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunmaktadır. Söz konusu vakfiye evâsıt-ı Zilhicce 1027/1618 tarihli İskender Bey'in oğlu Hacı Abdullah Bey'e aittir. Vakfiyenin dili Arapça'dır. 9 Cemaziyelahir 1174/1760 tarihinde istinsah edilmiş ve 4 Cemaziyelahir 1309/ Ocak 1892 tarihinde 591 nolu deftere, 30 Rebiyülevvel 1330/ Nisan 1912 tarihli irade-i aliyye ile de 600 nolu deftere kaydedilmiştir (VA, VKD: nr, 600, s.194; VA, VKD: nr, 591: s.21,22).

1309/1892 tarihinde 591 nolu deftere kayıt sırasında, vakfiyenin baş tarafında; Maraş Kasabası'nın Çavuşlu Mahallesi'nde kâin Hacı Abdullah Bey'in bina eylediği cami-i şerifin vakfiyesi, fi 4 Cemaziyelahir 1309 tarihinde sadır olan irade-i aliyye mucibince kayd olunmuştur (VA, VKD: nr, 591, s.21), demekle yalnız bir camiye ait vakfiye imiş gibi sanılır. Oysa vakfiyedeki bilgiler, Hacı Abdullah Bey'in bir cami (Bayazıdı Camii), bir mektep ve bir de medrese yaptırmak suretiyle bir büyük külliye inşa ettiğini göstermektedir.

Hacı Abdullah Bey'in Hayrî Vakıfları Bayezid Camii

Bayazıtöğulları'ndan Hacı Abdullah Bey, 1027/1618 tarihinde meşhur Bayazıd Camii'ni yaptırmıştır (Atalay, 1339: 58; *Maraş Şeriye Sicilleri*: nr, 235, 10). Vakfiyede umumi olarak onun vakıflarından bahsedilmekte olup, Cami için hususi bir tahsisat yaptığından söz edilmemiştir. Ancak Pınarbaşı Köyü'nde bulunan değirmenin kendi hissesine düşen 1/3'ini, iki cüz okumak şartıyla Bayazıd Camii imamına tahsis edilmiştir. Bayazıd Camii yanında bir medrese ve birde mektep yaptırdığı belirtilmektedir (VA, *VKD*: nr, 591, 21, 22; VA, *VKD*: nr, 600, 229; *Maraş Şer. Sic*: nr, 234, 119; *Maraş Şer. Sic*: nr, 233, 498; *Maraş Şer. Sic*, 230, 46).¹

Bayazıd Camii, günümüze gelinceye kadar birçok defa tamirat geçirmiş, son olarak da 1960-1965 tarihlerinde tamamen yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır. Tamiratları gösteren iki kitabe halen camide mevcuttur. Kitabeler, giriş kapısının üstünde biri sağ tarafta, diğeri de sol tarafta bulunmaktadır.

Bayazıd Buk'ası

Buk'a sözcüğü İslam dünyasında *türbe*, *zaviye* ve özellikle *eğitim yeri* için kullanılan bir terimdir. Yine buk'a, tarihi seyri içinde bölgelere göre değişik anlamlarda kullanılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde ise daha çok eğitim yerlerine ad olarak kullanılmıştır. Bu çeşit küçük dereceli medreselere, şehir kadısının arzı ile tayin yapıldığı görülmektedir. Ancak buk'alarda hangi derslerin okutulduğu ve ders veren hocaların durumu hakkında kaynaklarda açıklayıcı bilgilere rastlanmamaktadır. (İbşirli, 1992: c.VI, 386-387).

Bayazıtöğulları'ndan Hacı Abdullah Bey'e ait vakfiyede doğrudan buka'dan bahsedilmemektedir. Ancak 1027/1618 tarihli vakfiyesinde bir medrese, bir cami ve bir de mektepten bahsedilmektedir. Tahminlerimize göre, Hacı Abdullah Bey'in bahsettiği mektep ile diğer bazı belgelerde işaret edilen buk'a aynı olsa gerektir (VA, *VKD*: nr, 591: s.22).

¹ Vakfiyede belirtilen gelir kaynakları, şartları ve sair bilgiler yukarıda verildiğinden burada ayrıca o konuya girilmemiştir. Şeriye Sicillerinde de Bayezid Camii ile ilgili hüküm ve i'amlarda, camiye yaptıran kişi ve cami vakfi hakkında bilgiler bulmak mümkündür. 1314/1897 ve 1323/1905 tarihli Şeriye Sicillerinde Camiin bânisinin el-Hac Abdullah Bey olduğu ifade edilmiştir. 1321/1904 tarihli diğer bir Şeriye Sicilinde, *Bayezid-zâde el-Hac Abdullah Bey ve Kalender- Paşanın binâ ve ihya etmiş oldukları Bayezid Camii...* denmekle, Abdullah Bey'in camiye yaptırması yanında, Kalender Paşanın da sonradan tamir yaptırdığı anlaşılmaktadır.

1131/1718 tarihli bir arşiv belgesinde Hacı Abdullah Bey tarafından inşa edildiği anlaşılan buk'aya, buk'adâr görevlendirilmesi ile ilgili elimizde bir belge mevcuttur. Bu belgeye göre, buk'adâr, Divanlı Mahallesi'nde bulunan buk'adan yevmî bir akçe almaktaydı. Söz konusu tarihte buk'adâr olan es-Seyyid Abdurrahman kendi rızasıyla bukadârlıktan çekilince, yerine Ahmed Halife'nin buk'adâr olduğu ifade edilmektedir (BOA, *İe, Ev: nr, 7710*).

İskender Bey (Acemli) Camii

Bayazıtöğulları'ndan Hacı Abdullah Bey'in dört oğlundan biri olan İskender Bey, babası ve diğer kardeşleri gibi, Maraş'ta bir cami yaptırmıştır. Ancak Acemli Mahallesi'nde olan bu camii şu anda mevcut değildir. 1078/1668 tarihli bir belgeden ve Besim Atalay'ın kısaca verdiği bilgilerden az da olsa söz konusu cami hakkında bilgi sahibi oluyoruz. 1078/1668 tarihli bir belgede camiiin, Maraş'ın Acemli Mahallesi'nde bulunduğu ve el-Hac İskender Bey tarafından yaptırıldığı kaydedilmiştir (BOA, *İe. Ev: nr, 835*).

İskender Bey'in yaptırdığı bu camiiin yerine şimdiki Acemli Camii yaptırılmıştır. Şimdiki Acemli Camii'nin, son dönem Osmanlı mimarisinin izlerini taşıdığını tahmin etmek hiç de zor değildir. Nitekim kapı üzerindeki tarih de bunu doğrulamaktadır. 1330/1912 tarihi açıkça camiiin yeniden yapılış tarihini göstermektedir. Maraş'tan bahseden Besim Atalay o zaman için bu camiiin çok lüks olduğunu ifade etmektedir (Atalay, 1339: 58).

Salihye Camii

Bayazıtöğulları'ndan Hacı Abdullah Bey'in dört oğlundan biri olan Salih Bey, eski adıyla Hoca Durdu, şimdiki adıyla Dumlupınar Mahallesi adı ile bilinen mahallede, kendi adına bir cami yaptırmıştır (Atalay, 1339: 58). Söz konusu camiiin giderleri, Hacı Abdullah Bey'in vakıflarından karşılanmıştır (BOA, *Cevdet Evkaf: nr, 27983*). Bazı arşiv belgelerinde, Salihye Camii adı ile meşhur olan camiiin asıl adının Abdullah Bey bin Bayazıt Camii olduğu belirtilmektedir (BOA, *Cevdet Evkaf: nr.27983, 5126*). Ancak, adı ne olursa olsun camiiyi Salih Bey'in yaptırdığı kesindir. Ancak Salih Bey'in Camii'yi babasına ithaf etmiş olması veya cami harcamalarının Abdullah Bey Vakfı'ndan yapılması hasebiyle böyle denilmiş olması da muhtemeldir.

Salihye Camii hitabet cihetine mutasarrıf olan Şeyh Hacı Mehmet ve Hacı Ali Efendilerin müşterek beratları, III. Osman'ın 1168/1754 tarihli cülusu nedeniyle, kanun gereği yenilenmiştir (BOA, *Cevdet Evkaf: nr, 24235*).

Bayazıtöğlü Kalender Paşa Vakfı

Diğer Bayazıtlı ailesi mensupları gibi, birçok hayır müessesesi vücuda getiren Kalender Paşa Maraş, Rakka, Diyarbekir, Trablusşam ve Antep eyaletlerinde valilik yapmıştır. Valiliği esnasında kendisine vezâret rütbesi verilmiştir. Son olarak Kuş Adası Muhafızlığı'na tayin edilen Kalender Paşa 1237/1821 'de aynı adada vefat etmiştir (Atalay,1339: 58-59).

Kalender Paşa vakfının gelirleri, mütevellisi ve sair şartları hakkındaki bilgileri 1221/1806 tarihli Kalender Paşa'nın kendi vakfiyesinden öğrenmekteyiz. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 618 numaralı defterin 115. sayfasında transkrip edilmiş halde bulunan vakfiyede vâkının şartları mevcuttur.

Klasik bir vakfiye örneği olan Kalender Paşa Vakfiyesi şekil itibarıyla şöyledir: Başta hamdele, salvele ve daha sonra; *Sahibu 'l-hayrat ve râğibu'l-hasenat Rumeli payesi ile Maraş ve Trablusşam Beylerbeyisi Bâyezid-zâde devletlü es-Seyyid Kalender Paşa* diye başlayıp Bakara suresinin 274. ayeti olan; *Mallarını gece ve gündüz, gizli ve aşikar infak edenler yok mu, bu harcamaları sebebiyle bunların Rableri katında ecir ve mükafatları vardır. Ve onlara bir korku olmadığı gibi hiçbir zaman mahzun da olmazlar* (Kur'an: II/274), mealindeki ayet ile *insanoğlu öldükten sonra amel defteri kapanır, ancak üç sınıfın kapanmaz; birincisi; sadaka-i cariyeye'de bulunanın, İkincisi; faydalı ilmi bir eser bırakanın, üçüncüsü; kendisine dua edecek hayırlı bir evlat bırakanın...* mealindeki meşhur hadis zikredilmiştir (*Tecrid-i Sarih Tercümesi*: s.592; VA, VKD: nr, 618, 115).

Vakıf, hayrî ve ailevî vakıf türündendir. Bayazıtlı ailesinden Abdullah Bey evlâdından kendisine hüsn-i zan edilen aslah ve erşed, dindar ve müstakim erkek evlattan olan biri tarafından idare edilmesi şart koşulmuştur. Ayrıca vakfiyenin sonunda ise vakfiyede belirtilen şartları değiştirene lanet edilmektedir (VA, VKD: nr, 618, s.115).

Kalender Paşa Medresesi

XIX. yüzyılda, Maraş'ta yapılan önemli medreselerden biridir. Medrese'nin Çavuşlu Mahallesi'nde, Bayazıd Camii yanında olduğu Kalender Paşa vakfiyesinden ve Besim Atalay'ın verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Medresenin 420 arşın (315 metre kare) olduğu ve geniş bir avlusunun bulunduğu; ayrıca Medrese'nin otuz iki odasının olduğu

da ifade edilmektedir (Atalay,1339: 154; VA: nr 618, 115; Maraş Şer. Sic: nr, 235, 73).²

Medrese'nin vakfiyesi, müderrisleri ve medresede okutulan dersler hakkında bazı şartlar ihtiva etmektedir. Mehmed Efendi adında bir zatın vefatına kadar Kalender Paşa Medresesi'nin hem müderrisi hem de vakfın mütevellisi olması, Medrese'de oturup *talim ve tedris-i fînûn* etmesi, buna karşılık Kalender Paşa tarafından kendisine tahsis edilen tarladan aylık üçer kuruş verilmesi kararlaştırılmıştır.

Sıfatı ve mevkii hakkında açıklayıcı herhangi bir bilgi olmayan; ancak vakıf mürtezikâsından olduğunu tahmin ettiğimiz Dayı-zâde Mehmed Efendi'nin de Kalender Paşa Medresesi'nde oturması ve aylık üçer kuruş tahsisat alması, vakfiyedeki şartlar arasındadır.

Vakıf gallesinden cami (Bayazıd Camii olsa gerek) imamına ve Medrese'nin loğ-keş hizmetinde bulunanlara da ücret tahsisi ile mütevellinin bilgisi dâhilinde sofalarda ve camiin minaresinde kandil yakılması da şart koşulmuş, geri kalan meblağın medresede talebelere eşit bir şekilde dağıtılması istenmektedir (VA, VKD: nr, 618, 115).

Medrese talebeleri ile ilgili olarak önemli ve farklı bir şart da şudur: Medresede öğrenim gören talebelere biri taşraya gider ve altmış gün içinde geri gelmezse medrese ilişiği kesilir.

Eğer medrese binasının tamiratı gerekiyorsa, vakıf gallesinden öncelikle tamiratın yapılması istenmektedir (VA, VKD: nr, 618, 115).

Bayazıtöğlü Süleyman Paşa Vakfı

Süleyman Paşa, Kalender Paşa'nın oğludur. Babasının Kuş Adası muhafızı iken 1237/1822'de vefatı üzerine Maraş'a gelen Süleyman Paşa'ya, daha yaşı küçük olmasına rağmen, Maraş mütesellimliği verilmiştir (Atalay,1339: 61). Asırlardır rakipleri olan Zülkadiroğullarından kız olarak büyük nüfuz kazanmıştır. Askerî ve idarî yetenekleri ile ön plana çıkan Bayazıtöğlü Süleyman Paşa, Mehmet Ali Paşa isyanı sırasında, bir gece onların askerleri üzerine ansızın baskın yaparak, Anteb'i geri almıştır. Bunun üzerine İstanbul'da Süleyman Paşa'nın itibarı artmış ve Sadrazam Rauf Paşa tarafından kendisine bir mektup yazılarak taltif edilmiştir (A. Cevdet,1991: 25-39, 123; Atalay, 1339: 63).

Süleyman Paşa, Mısır Meselesi'nin kapanmasından sonra İstanbul'a gelmiş ve Sultan Abdülmecit'in huzuruna kabul edilmiştir.

² Şer'îyye Sicilleri'nde bulunan bir kayıta; 1229/1814 tarihinde Kalender Paşa'nın, Çavuşlu mahallesinde inşa ettirdiği medresenin kuzeyinde bulunan Zekeriyya Uşağı adlı şahsa ait bostanı, Medrese'ye vakfetmek için satın aldığı; ancak bostanı mütevelliyeye teslim etmeden ve kadı siciline geçirmeden önce, Zekeriyya Uşağı'nın bostanı satmaktan vazgeçtiği görülmektedir.

Padişah tarafından kendisine murassa bir kılıç kuşatılmak suretiyle taltif edilmiş, Maraş ve Rakka eyaletleri ile Diyarbekir müşirliği mansıbı tevcih edilmiştir. Ancak, İstanbul'dan Maraş'a giderek oradan da memuriyet yeri olan Diyarbekir'e giderken 1256/1840'ta Malatya'da vefat etmiştir (Atalay, 1339: 63).

Cıgıcığ Mahallesi'nde Çay Hamamı olarak bilinen meşhur ve sınırları belli olan hamamı vakf-ı sahih ile vakfetmiştir. Süleyman Paşa Çay Hamamı'nın gelirinin nerelere sarf edileceğini aşağıda gösterildiği gibi vakfiyede açıkça ifade etmiştir.

1- Süleyman Paşa'nın ecdadından Hacı Abdullah Bey'in yaptırdığı Bayezid Camii'nde, Hacı Abdullahoğlu Hafız Ahmet ile Hopurluoğlu Hafız Ahmed'in gün boyunca tertip üzere ikişer cüz okuyarak, hatimlerini her ayın son Cuma gecesine getirmek suretiyle her ay okudukları dört hatmin sevabının; biri Hz. Adem (a.s.)'den cedit Hacı Abdullah'a kadar geçen abâ ve ecdatlarının ruhlarına, diğer cüzlerin sevabını da, Hacı Abdullah Bey ve oğulları Numan Bey, Salih Bey ve cedit Abdullah Bey ile pederi Kalender Paşa ve amcası Yusuf Bey'in ruhlarına bağışlanacaktır. Bunun mukabilinde cüz okuyanlara her ay otuz kuruş verilecektir.

2- Her ay hatm-i şerifin yapılacağı günde yakılmak üzere buhur alınması için yirmi kuruş tahsis edilmiştir.

3- Vakıf binalarının tamirâtı gerekiyorsa, vakfın galleesi öncelikle buraya sarf edilecektir (VA, VKD: nr, 596, 231).

Vakfiyede açıkça ifade edildiği gibi, Vakıf Süleyman Paşa Cıgıcığ Mahallesi'de bulunan Çay Hamamı'nın gelirini vakfetmiştir. Vakfiyesinde yeni bir hayrî vakıfa rastlanmamaktadır. Ancak ecdadı Hacı Abdullah Bey tarafından yapılan Bayazıt Camii'ne gelir kaynağı sağlamış; ayrıca ecdadının ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için tahsisatta bulunmuştur.

Bayazıtöğlü Ahmed Paşa Vakfı

Bayazıtöğülleri'nden vakfiyesini tespit edebildiğimiz dördüncü kişi de Adana mütesellimi Büyük Bekir Bey'in oğlu Ahmet Paşa'dır. Bayazıtöğlü Ahmed Paşa 1853'te başlayan ve tarihe Kırım Harbi olarak geçen Osmanlı-Rus savaşına katılmış ve büyük yararlılıklar göstermiştir (VA, VKD: nr: 616, 91; Bayazıt, 1998: 91-95). Daha sonra Müşir Hacı M. Hasib Paşa'nın teklifi üzerine Mekke'de bulunan Mescid-i Haram'ın tefrişi vazifesi 1272/ 14 Şubat 1856 tarihli ferman ile kendisine tevdi edilmiştir (Öztürk, 1997: sy, XXVI, 50).

Ahmed Paşa'nın cami, medrese vb. yaptırdığına dair somut bir veriye rastlanmamıştır. Ancak ecdadı Bayazıtöğüllerinca yaptırılan hayrî vakıflara gelir kaynağı sağlaması amacıyla bazı gayr-i menkul

emlakını vakfetmiştir (VA, VKD: nr, 616, 91). Ahmet Paşa'nın diğer bir vakfiyesi ise, ailevî bir vakıftır (Öztürk, 1997: sy, XXVI, 50).

Hayrî olan vakfiye, haremlik-selamlıktan meydana gelen bir konak ve bir bahçeden ibarettir. Vakfiyedeki ifadesiyle konak; *Çavuşlu Mahallesinde olup, selamlık kısmında tahtanî ve fevkanî beş oda; harem dairesinde fevkanî ve tahtanî dört oda ve yalnız tahtanî iki oda, bir hamam, yeteri miktarda su kaynağı ve benzeri müstemilatı hâvidir* (VA, VKD: nr, 616, 91; Öztürk, 1997; sy, XXVI, 50).

Ayrıca vakfiyede devamla; sınırları belli bir kıt'a *sebzevât* bahçesi içinde bulunan meyve ağaçları ve sair levâhıkıyla vakf-ı sahih ile vakfedilmiştir (VA, VKD: nr, 616, 91). Vakfedilen bu müsakkafât ve müsteğallâtın idaresi hayatta olduğu sürece Ahmet Paşa'ya ait olacak, ölümünden sonra erkek evladının aslah ve erşadı, erkek evladı kalmaması halinde, aynı şekilde kız çocukları ve torunları müteveli olacaktır.

Vakfedilen bahçe her sene müteveli marifetiyle kiraya verilerek sağlanan gelirle öncelikle konak ve harem dairesinin tamir ve termimi yaptırılacak; konağa gelen *fukara ve seyyâhin-i dervîşâna it'am-ı taâm* ettirilecektir.

Vakfiyenin sonunda, soyunun münkariz olması halinde sözkonusu bahçe hakimini reyî ile günün rayicine uygun olarak kiraya verilecek, tamir masrafları düştükten sonra, geri kalan miktar Medine fukarasına dağıtılmak üzere gönderilecektir (VA, VKD: nr, 616, 91; Öztürk, 1997: sy, XXVI, 50).

Ahmed Paşa'nın ailevî (geliri tamamen aile efradına ait olan) vakfında da aşağıdaki hususlara yer verilmektedir. Buna göre, oğlu Mehmed Bahaddin Bey'i kurucu müteveli olarak tayin etmiştir. Aynı şekilde Çavuşlu Mahallesi'nde bulunan ve içinde çeşitli meyve ağaçları bulunan büyük bir bahçeyi vakfetmiştir.

Vakfın mütevellilik şartı da, söz konusu bahçenin mahsulât ve meyvelerinin hiçbir suretle satılması caiz değil. Sadece bahçenin tamiri kadarıyla satış yapılabilir. Mütevellinin yapacağı tevziatla eş ve dostların çocuklarıyla beraber yenilecektir.

Ahmed Paşa vakfına, 8 Mart 1934 tarihinde son kez müteveli olarak Bayazıtogullarından Bahaddin Bey tayin edilmiş, *vakfi ızzar ve gelirini su-i istimal* ettiğinin anlaşılması üzerine 7 Mart 1939 tarihinde görevinden uzaklaştırılmıştır.

Daha sonra vakıf idare meclisinin 5 Mart 1963 tarihinde 55/57 sayılı kararıyla, vakfın tevliyetinin on yıldan fazla açık kaldığı gerekçesiyle 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 39. maddesine göre mazbutiye alınmıştır (Öztürk, 1997: sy, XXVI, 50). Bu gelişme sonrasında Bayazıtogulları'nın yüzyıllarca sürdürmüş oldukları

vakıfları böylece resmi anlamda son bulmuştur. Ancak Bayazitoğullarına ait vakıfların belli bir kısmı gayr-i resmi olarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

Sonuç

XVI. yüzyılın ilk yarısında (Doğu) Bayazıt'tan (Kahraman) Maraş'a göç ettirilen Bayazıtlı ailesi, bu yüzyıldan günümüze kadar geldikleri yere nispet edilerek *Bayazitoğulları* olarak anılmışlardır. Cumhuriyet Türkiye'sinde ise, soyadı kanunu ile birlikte söz konusu aile Bayazıt soyadını almıştır.

Bayazitoğulları, Osmanlı ordusunda göstermiş oldukları yararlılıklara mükâfat olarak Maraş'a yerleştirilmiş ve orada kendilerine arpalık verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Bayazitoğullarına vermiş olduğu bu mükâfatlar karşısında, Osmanlı topraklarına iltihak eden Maraş'ta (1517) yerel güçler merkezi iradenin lehine yeniden örgütlenmek amacı bulunmaktadır.

Bayazitoğullarının böyle bir idarî tasarrufun tarafı olarak Maraş'a yerleştirilmeleri bölgedeki yerel direnişleri dengelemiş; özellikle Zülkadiroğullarının nüfuzu kırılmıştır. Bu tespitin en önemli verilerinden biri Zülkadiroğullarının Osmanlı Devleti'nin tabiiyetini kabul etmelerinden sonra ciddi bir şekilde isyan çıkarmış olmalarıdır.

Devletin gücünü arkasına alan Bayazitoğulları, halkın da teveccühünü kazanmak suretiyle çeşitli hayır kurumları inşâ etmiş ve bunların devam etmeleri adına da vakıflar tahsis etmişlerdir.

Kaynakça

Kur'an-ı Kerim, II/274.

Ahmet Cevdet Paşa, *Tezakir*, 25-39, yay. Cavit Baysun, Ankara 1991.

ATALAY, Besim, *Maraş Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul 1339.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müderrev Defterler (MAD)*. Nr. 4983; *Cevdet Evkaf*, nr.27983, 24235; *İbnülemin (İe) Evkaf (Ev)*, nr. 7710, 835.

BAYAZIT, Bekir Sami, *Kahramanmaraş'ta Bayazitoğulları 1514-1990*, Kahramanmaraş 1998.

DARKOT, Besim, "Maraş" md, *İA*, İstanbul 1988, c. VII.

İBŞİRLİ, Mehmet, "Buk'a" md, *DİA*, İstanbul, c.VI.

Maraş İl Yıllığı 1967.

Maraş Şer'iyeye Sicilleri, nr. 230; 233; 234; 235.

ÖZTÜRK, Nazif, "Bayazitoğulları Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1997, sy, XXVI.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VA), *Vakfiye Defteri (VKD)*, nr. 591; 596; 600; 616; 618.